

ОТЗЫВ
НА АВТОРЕФЕРАТ ДИССЕРТАЦИОННОЙ РАБОТЫ
ЖУМАЕВА МАЪРУФЖОНА ТАГОЙМУРOTOVИЧА
«ПОЛИТЕРМА ФАЗОВОГО КОМПЛЕКСА И РАСТВОРИМОСТЬ
ВОДНО-СОЛЕВОЙ СИСТЕМЫ ИЗ СУЛЬФАТОВ, КАРБОНАТОВ, ГИДРОКАРБОНАТОВ
НАТРИЯ И КАЛЬЦИЯ»,

представленной на соискание ученой степени доктора химических наук
по специальностям 1.4.2 – Неорганическая химия и 1.4.5 – Физическая химия

Основная цель диссертационной работы М.Т. Жумаева – разработка и верификация усовершенствованного метода прогнозирования политермы фазового комплекса в многокомпонентной водно-солевой системе, включающей катионы натрия, кальция и анионы сульфата, карбоната и гидрокарбоната. Актуальность данного исследования бесспорна и определяется сочетанием его фундаментальной (развитие метода физико-химического анализа) и прикладной (возможность использования полученных результатов для разработки оптимальных параметров рециклинга жидких промышленных стоков, содержащих указанные выше ионы) составляющих. Подтверждением значимости представленного диссертационного исследования является также решение в рамках него задач, коррелирующих с одной из стратегических национальных целей развития химической промышленности Республики Таджикистан и программами по изучению и переработке местного сырья и промышленных отходов.

Среди наиболее важных в научном и практическом отношении результатов можно выделить:

- осуществление теоретического и графического моделирования фазовых равновесий с использованием предложенного метода прогнозирования политермы многокомпонентных систем;
- теоретическую идентификацию всех возможных фазовых равновесий в 25 изотермах четырехкомпонентных и 5 изотермах пятикомпонентных систем сульфатов, карбонатов и гидрокарбонатов натрия и кальция;
- построение полных изотермических диаграмм фазовых комплексов систем;
- выявление общих закономерностей структуры диаграмм фазового комплекса многокомпонентных водно-солевых систем;
- установление траекторий кристаллизации в системе с анионами сульфатов, карбонатов, гидрокарбонатов и катионами натрия, кальция в области составов, сопоставимых с технологическими растворами;
- разработку принципиальных, технологических схем для селективного выделения индивидуальных твердых фаз.

Работа прошла широкую апробацию на Международных и Национальных конференциях. Ее основные результаты нашли отражение в 3 малых патентах, 3 монографиях и 73 статьях в рецензируемых журналах, рекомендованных ВАК при Президенте Республики Таджикистан и ВАК Российской Федерации, в том числе, в авторитетных академических изданиях Таджикистана (ДАН Республики Таджикистан, Известия НАН Таджикистана), России и других государств (Журнал неорганической химии РАН, Химический журнал Казахстана, Узбекский химический журнал и др.).

Наряду с бесспорными достоинствами работа имеет ряд недостатков. В частности, в разделе «Выводы» (пункт 7, с. 51) указывается, что «...достоверность полученных [при построении диаграмм состояния] экспериментальных данных подтверждена методами химического, кристаллооптического и рентгенофазового анализов ...», однако в тексте автореферата упоминания об использованных методиках химического анализа отсутствуют, а сведения о результатах РФА и кристаллооптики представлены довольно скудно (с. 33, 34), и не указано, какое рентгеновское оборудование и программное обеспечение при этом использовалось.

ТАҚРИЗ
БА АВТОРЕФЕРАТИ ДИССЕРТАТСИЯИ
ЖУМАЕВ МАЪРУФЖОН ТАҒОЙМУРОТОВИЧ
«ПОЛИТЕРМАИ КОМПЛЕКСИ ФАЗАҒИ ВА ҲАЛШАВАНДАГИИ
СИСТЕМАИ ОБӢ-НАМАКИИ СУЛФАТҶО, КАРБОНАТҶО,
ГИДРОКАРБОНАТҶОИ НАТРИЙ ВА КАЛСИЙ»,

ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои химия аз рӯи ихтисосҳои
1.4.2. Химияи ғайриорганикӣ ва 1.4.5. Химияи физикӣ пешниҳод шудааст

Ҳадафи асосии таҳқиқоти диссертатсионии М.Т. Жумаев таҳия ва тасдиқи усули такмилёфтаи пешгӯии политермаи комплекси фазагӣ дар системаи бисёркомпонентии обӣ-намакиест, ки катионҳои натрий ва калсий, инчунин анионҳои сулфат, карбонат ва гидрокарбонатро дар бар мегирад. Мубрами мавзӯи мазкур бебаҳс буда, дар ҳамбастагии ҷанбаҳои бунёдӣ (рушди усули таҳлили физико-химиявӣ) ва тадбиқӣ (имконияти истифодаи натиҷаҳо чихати коркарди параметрҳои оптималии коркарди ашёҳои саноатӣ, ки ин ионҳоро доранд) муайян мегардад. Муҳимияти таҳқиқот инчунин бо ҳалли масъалаҳои, ки ба яке аз ҳадафҳои стратегии миллии рушди саноати химиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва барномаҳои омӯзишу коркарди ашёи хоми маҳаллӣ ва партовҳои саноатӣ мувофиқат мекунанд, тасдиқ мешавад.

Аз ҷумла, натиҷаҳои муҳимтарини илмӣ ва амалӣ инҳоянд:

- иҷрои моделсозии назариявӣ ва графикаи мувозинатҳои фазагӣ бо истифода аз усули пешниҳодшудаи пешгӯии политерма дар системаҳои бисёркомпонента;
- таснифи назариявии ҳамаи мувозинатҳои имконпазири фазагӣ дар 25 изотермаи системаҳои чоркомпонента ва 5 изотермаи системаҳои панҷкомпонентаи аз сулфатҳо, карбонатҳо ва гидрокарбонатҳои натрий ва калсий ташкилёфта;
- сохтани диаграммаҳои пурраи изотермии комплексҳои фазагии системаҳо;
- муайян кардани қонуниятҳои умумии сохтори диаграммаҳои комплексҳои фазагии системаҳои бисёркомпонентаи обӣ-намакӣ;
- муайян намудани траекторияҳои кристаллизатсия дар системаҳои дорои анионҳои сулфат, карбонат, гидрокарбонат ва катионҳои натрийю калсий дар минтақаҳои таркибҳои, ки ба маҳлулҳои технологӣ мувофиқанд;
- таҳияи схемаҳои принсипии технологӣ барои ҷудо намудани фазаҳои саҳти алоҳида.

Кори мазкур дар конферонсҳои байналмилалӣ ва миллий ба таври васеъ апробатсия шудааст. Натиҷаҳои асосии он дар 3 патент, 3 монография ва 73 мақола дар маҷаллаҳои бонуфузи тақризшавандаи тавсиянамудаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (Гузориши АМ ҶТ ва Ахбори АМ ҶТ) ва Федератсияи Россия (Журнали химияи ғайриорганикии АИ ФР), инчунин дар

нашрияҳои илмии бонуфузи Тоҷикистон, Россия ва дигар кишварҳо (Журнали химияи Казокистон, Журнали химияи Ўзбекистон ва дигар журналҳо) чоп шудаанд.

Бо вучуди афзалиятҳои равшан, қор баъзе камбудҳои низ дорад. Масалан, дар баҳши «Хулосаҳо» (банди 7, сах. 51) гуфта шудааст, ки «этимоднокии маълумоти таҷрибавӣ бо усулҳои таҳлили химиявӣ, кристаллооптикӣ ва рентгенофазагӣ тасдиқ шудааст», аммо дар матни автореферат маълумот дар бораи усулҳои истифодашудаи таҳлили химиявӣ оварда нашудааст, инчунин натиҷаҳои таҳлилҳои рентгенӣ ва кристаллооптикӣ хеле мухтасар пешниҳод шудаанд ва таҷҳизот ё барномаҳои истифодашуда нишон дода нашудаанд.

Ғайр аз ин, ҳангоми шиносӣ бо автореферат саволҳои зерин ба миён омадаанд:

- Дар баҳши «Методҳои ҳосил намудани фазаҳои алоҳида аз партовҳои моеъи истеҳсоли алюминий» чаро дақиқии таркиби элементӣ дар баъзе ҳолатҳо то 3-4 рақами даҳӣ ва дар дигар ҳолатҳо то 5-6 рақами даҳӣ дода шудааст?
- Ҳангоми баррасии ташаккули фазаҳо, имконияти ташаккули маҳлулҳои саҳт ба назар гирифта нашудааст. Оё дар адабиёт маълумот дар ин бора вучуд дорад ва оё муаллиф ин имкониятро санҷидааст?

Бо вучуди ин, эродҳои зикршуда хусусияти ҷузъӣ дошта, ба мазмуни умумии таҳқиқот таъсири ҷиддӣ намерасонанд ва арзиши онро паст намеkunанд.

Комплекси таҳқиқотҳои анҷомдодашуда ва натиҷаҳои илмии пешниҳодшуда метавонанд ҳамчун саҳми назаррас дар рушди самти нави илмӣ дар соҳаи таҳлили физико-химиявӣ арзёбӣ шаванд. Ин самт ба пешгӯии ташаккули фазаҳо дар системаҳои мураккаби бисёркомпонента асос ёфта, имкон медиҳад равандҳои омӯзиши таҷрибавии объектҳои табиӣ ва техникӣ самараноктар гарданд.

Ба назари ман, таҳқиқоти пешниҳодшуда ба талаботҳои «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021 №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он Жумаев Маъруфҷон Тағоймуротович сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои химия аз рӯйи ихтисосҳои 1.4.2. Химияи ғайриорганикӣ ва 1.4.5. Химияи физикӣ мебошад.

Сармутахассиси илмии озмоишгоҳи

системаҳои оксиди Муассисаи Федералии

давлатии бучетӣ-илмӣ - и (МФДБИ)

институти истифодаи захираҳои табиӣ

Байкалии шӯъбаи Сибири Академияи

илмҳои Россия, доктори илмҳои химия

(ихтисос: химияи ғайриорганикӣ), профессор

МФДБИ Институти истифодаи захираҳои табиӣ Байкал ШС АИР 670047 Россия,

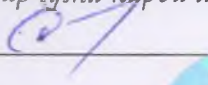
Ҷумҳурии Бурятия, ш. Улан-Уде, кӯч. Сахянова, х. 6 +79146349448, egkha@mail.ru

04.05.2026

Хайкина Елена Григоревна

Матни ҳуҷҷати мазкур аз забони русӣ ба забони тоҷикӣ аз тарафи ман Алиев
Салоҳиддин Абдунабиевич тарҷума қарда шудааст.

04.05.2026

Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе
Чоруми майи соли ду ҳазору бисту шашум

Ман, Сафарализода Розия, нотариуси давлатии саридораи нотариалии давлатии
Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аслияти имзои тарҷумон Алиев Салоҳиддин
Абдунабиевичро, ки дар ҳузури ман гузошт, тасдиқ мекунам.

Шахсияташ муқаррар карда шуд.

Дар феҳрист тахти № 4- 2807 сабт карда шуд.

Боҷи давлатӣ ба мабласти _____ сомонӣ пардохт карда шуд.

Нотариуси давлатӣ _____

